

Олександра Васильчишин

ЛІЗИНГ ЯК ВИД ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На стадії підготовки та здійснення радикальних ринкових реформ, Україна, відчуває нагальну потребу в інвестиціях. Дефіцит інвестиційних ресурсів спостерігається практично в усіх сферах виробництва, зокрема, у промисловості та сільському господарстві.

Нестача інвестиційних коштів в Україні останнім часом має тенденцію до загострення у зв'язку з дією наступних чинників: необхідністю проведення широкомасштабної реструктуризації існуючого виробництва та оновлення основних фондів, парк яких на більшості великих підприємств нашої країни був сформований ще за часів Радянського Союзу; ростом потреби в інвестиційних ресурсах у новостворених підприємств малого та середнього бізнесу, які ще не сформували в достатньому обсязі власний капітал для придбання обладнання та устаткування.

Стан з інвестиційними ресурсами, що склався в Україні, має свої доволі прості пояснення. Так, наявність високих клієнтських та проектних ризиків робить довгострокове кредитування в Україні дуже дорогим для підприємств – позичальників, або збитковим для банків. Ризики, пов'язані з таким кредитуванням, зростають також і тому, що залучення депозитів як в іноземній так і у національній валюті на тривалі терміни (3-5 років) поки нереальне для більшості українських банків. Крім того, вимога банків щодо забезпечення кредитів заставою, яка в 1,5-2 рази перевищує фінансування, що має отримати позичальник, не завжди може бути задоволена за браком у багатьох підприємств, зокрема, новостворених, ліквідної застави.

Набагато ефективнішою, на перший погляд, виглядає схема залучення в Україну іноземних інвестицій у формі довгострокових фінансових або товарних кредитів, що можуть надаватися під гарантії українських банків. Ця схема не потребує наявності довгострокових депозитних вкладень, а також не призводить до витрат, пов'язаних із створенням обов'язкових резервів. Проте, нажаль, по причині високих кредитних ризиків країни непокриті гарантії українських банків, прийняті чи підтверджені іноземними банками – це скоріше рідкісне виключення, ніж правило, тим більше, коли мова йде про строк понад один рік.

Лізинг є таким інструментом, що дозволяє здійснити фінансування інвестиційного проекту на істотно більш низькому рівні кредитних ризиків, оскільки він забезпечує: сувору цільове використання кредитних коштів; більш глибоке вивчення кредитором (лізингодавцем) проекту, що фінансується; пряму участь кредитора (лізингодавця) у процесі придбання об'єкта лізингу, а отже, і визначенні ціни угоди; більш просту процедуру стягнення боргу шляхом позасудового вилучення лізингового майна його власником – лізингодавцем.

Отже, стає зрозумілим чому погляди українських бізнесменів почали спрямовуватися в бік лізингу. У використанні лізингової схеми вони вбачали активізацію довгострокового кредитування інвестиційних проектів.

Крім того, використання лізингу на ринках, що розвиваються, до яких належить і Україна, має перевагу і по іншій причині. Для таких ринків характерне масове зародження малого приватного бізнесу, який не завжди має в достатній кількості ліквідне майно для застави при отриманні кредиту. Лізинг, на відміну від кредиту, у більшості випадків не потребує надання майнової застави.

Серія: Економіка

Порівняння лізингу по рівню ризику втрати капіталу, що інвестується, з іншими інвестиційними інструментами, наприклад, такими, як залучення коштів шляхом випуску облігацій або акцій, також свідчить не на користь останніх. Захищеність лізингових інвестицій значно більш висока. Оскільки лізинг не тільки конкурентноздатніший ніж кредит, але й ефективно доповнює його, створюючи найбільш привабливу для підприємств схему інвестування в основні засоби, а лізингова схема, будучи найбільш адаптованою до умов інвестування на ринках, що розвиваються, може бути ефективно використана в Україні як інструмент державної інвестиційної політики.

За часів соціалістичного суспільства радянські підприємства знали лише на оренді як одному з видів господарської діяльності, що був спрямований на передачу у тимчасове користування іншим підприємствам (орендарям) вивільнених із господарського обігу основних засобів чи приміщень. Метою такої діяльності було лише ефективне використання майна, що знаходилося в господарському віданні підприємства-орендодавця, і звісно, не було предметом його основної діяльності.

Лізинг тоді зустрічалося виключно у зовнішньоекономічній діяльності у формі угод міжнародного імпортного лізингу при придбанні на його умовах у лізингодавців – іноземних компаній розвинутих капіталістичних країн радянськими підприємствами – лізингоодержувачами морських та річкових суден, літаків або вантажних автомобілів. Проте, внутрішній лізинг в СРСР не набув поширення. Лізингові операції здійснювалися зовнішньоторговельними організаціями, наприклад такими як: "Автоекспорт", "Совтрансавто", "Авиаэкспорт", "Совкомфлот", "Совфрахт", "Трактороэкспорт". Зовнішньоторговельні організації виступали в основному як споживачі послуг, тоді як провідна роль у цій сфері належала радянським закордонним банкам і створеним за їх участю лізинговим компаніям. Не без підстави вважалося, що лізинг може стати одним із методів підвищення ефективності економіки радянської країни. Тоді ж з'явилися перші припущення про те, що лізинг може бути ефективнішим ніж традиційні кредитні лінії, що надавалися іноземними банками на 7 - 8 років на користь Зовнішекономбанку.

Серед населення на той час також набула популярності можливість тимчасового користування товарами тривалого використання (телевізорами, холодильниками та іншими предметами домашнього вжитку), у вигляді прокату. Ця послуга, як відомо, давала можливість за періодичну плату отримувати у тимчасове користування дефіцитні товари, які було дуже складно придбати.

В подальшому починаючи з 1989 року в період роздержавлення майна та переведу підприємств на орендні форми господарювання поширився ще один специфічний вид оренди – оренда трудовими колективами цілісних майнових комплексів з подальшим їх, викупом. Проте цей інструмент був застосований на перехідному етапі як «місток» між перетворенням державної власності на колективну та приватну і мав не комерційний, а скоріше допоміжний аспект.

До недавнього часу довгострокову оренду, як «сурогат» власності, також використовували при наданні права користування землею і підміняли нею інститут приватної власності на землю.

Серед населення набуло поширення використання оренди як інструменту здачі в тимчасове користування власного житла з метою отримання додаткових джерел доходів.

Отже, необхідно з'ясувати ступінь змістовної близькості понять «оренда» та «лізинг» і визначити допустимість їхнього використання як еквівалентів.

Простіше всього припустити, що оренда і лізинг - це ідентичні поняття. Проте, із вищевикладених тверджень стає зрозумілим, що оренда має наступні властивості.

Під орендою, насамперед, варто розуміти господарську операцію, у процесі якої майно, що належить одній особі, передається нею у тимчасове користування іншій особі за визначену плату.

Як операція, оренда може здійснюватися будь-якими особами і її предметом може бути будь-яке майно тривалого користування як виробничого, так і невиробничого призначення. У цьому операційному змісті оренда лежить в основі кількох видів підприємницької діяльності, хоча може здійснюватися і з іншими цілями, як разова, епізодична, що не має явно вираженого комерційного характеру і навіть вимушеної операції.

Можна привести безліч прикладів разової здачі в оренду майна, що тимчасово вивільнилося. Найпоширенішим таким прикладом є здача в оренду виробничих площ або офісних помешкань.

Поширеним видом підприємницької діяльності, заснованим на орендних операціях, є прокат або рентинг. Цей вид діяльності ґрунтується на короткостроковій оренді предметів споживання тривалого користування. Як самостійні види господарської діяльності, здійснювані

на основі орендних операцій, останнім часом усе частіше виступають оренда житла й оренда землі.

Нарешті, самостійним видом підприємницької діяльності, здійснюваним на основі усе тих же орендних операцій, є лізинг.

Так, згідно із Законом України «Про підприємництво»¹ підприємництво - це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством. А лізинг відповідно до Закону України «Про лізинг»² - це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Потреба у його виникненні лізингу як виду підприємницької діяльності склалася в нашій країні об'єктивно. Оскільки на той момент :

- великі підприємства, перетворені в акціонерні товариства шляхом роздержавлення власності, потребували модернізації основних фондів, парк яких сформувався ще за часів Радянського Союзу, або репрофілювання своєї діяльності, що також потребувало придбання нового обладнання;

- новостворюваним малим та середнім підприємствам для розвитку їх, діяльності потрібні були інвестиції у придбання основних засобів, проте власних коштів та застави, необхідної для залучення банківських кредитів, у них бракувало;

- банки не могли запропонувати своїм клієнтам прийнятні умови отримання довгострокових кредитів на інвестиційні цілі за браком довгострокових ресурсів, по причині значної вартості такого кредитування та підвищених вимог до обсягу й ліквідності забезпечення;

- вітчизняні та іноземні виробники машин і обладнання шукали нові ринки для збуту своєї продукції та нові схеми фінансування її придбання покупцями.

І на цьому підґрунті почали створюватися лізингові компанії. Лізингова компанія — це спеціалізована установа, яка здійснює посередницьку діяльність щодо надання в оренду майна на умовах лізингу. Суть діяльності її полягає в отриманні обладнання на власне ім'я й передачі його в користування іншій особі на підставі лізингової угоди. Лізингові компанії діють на основі власних засобів і банківського кредиту.

Саме вони зробили лізинг, а не оренду, основною своєю підприємницькою діяльністю, зводячи інтереси підприємств, що бажали придбати обладнання, його продавців та банків, які фінансували це придбання за рахунок кредитів.

Це стало можливим і, насамперед, вигідним для всіх учасників лізингового бізнесу оскільки, головні відмінності лізингу від інших видів підприємницької діяльності, заснованих на орендних операціях, а також від самої оренди, як операції, складаються в такому:

- лізинг - це вид підприємницької діяльності, спрямований на реалізацію виключно основних фондів і тому лізинг завжди здійснюється між суб'єктами підприємницької діяльності, чи, то юридичними особами або фізичними особами, зареєстрованими як підприємці без створення юридичної особи;

- лізингу завжди властиві інвестиційні пільги, без яких він вироджується або в традиційну оренду, або в продаж на виплат;

- лізинг еволюціонував із традиційної оренди в процесі пошуку шляхів оптимального пристосування до існуючого податкового законодавства конкретних країн;

- в лізингу існує безліч національних визначень, що відбивають особливості його пристосування до існуючих національних законодавств, тому звести різноманітні визначення цього виду діяльності до уніфікованого стандарту без утрати важливих його властивостей не можливо;

- лізинг, хоча і не виключає можливості переходу в майбутньому до лізингоодержувача права власності на майно, передане йому в користування, усе ж лишає це питання, як можна довше відкритим, допускаючи наприкінці строку лізингу опціон ухвалення рішення лізингоодержувачем щодо подальшої долі цього майна (повернення лізингодавцю, повторний лізинг, придбання у власність, реалізація з доручення лізингодавця третій особі).

Вивчаючи правила, що регламентують лізингову діяльність у різноманітних країнах світу, неважко переконатися, що не існує двох абсолютно однакових визначень як лізингу в цілому, так і його основних видів (оперативного й фінансового). У кожній країні використовуються свої

Серія: Економіка

критерії віднесення орендних операцій до лізингу і тим більше до фінансового лізингу. Отже, лізинг потрібно розглядати як вид підприємницької діяльності, який завжди має конкретні особливості в умовах конкретної країни.

Література

1.Закон України "Про підприємництво"№887-ХІІ від 27.03.91р. 2.Закон України "Про лізинг"№723/97-ВР від 16.12.97р. 3.Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1/ Ред. С.В.Мочерний та ін.-К.: "Академія", 2001.-848 с.

Анотація

У статті розглядається сутність та особливості лізингу як виду підприємницької діяльності, а також досліджуються економічні передумови його виникнення в Україні.

Annotation

In the articles the essence and features of leasing as kind of enterprise activity is considered, and also the economic preconditions of his(its) occurrence in Ukraine are investigated.

УДК 336.741